

Future studies on tourism development in Yazd province, with emphasis on development drivers

Hassan Hekmatnia¹ 

1- Professor of Geography and Urban Planning, Payame Noor University, Tehran, Iran

ARTICLE INFO	ABSTRACT
Article type: Research Article Received: 2025/10/22 Accepted: 2025/12/08 pp: 155- 170 Keywords: Future Studies; Tourism Development; Development Drivers; Yazd province.	The main objective of this study is to conduct a futures study on the development of tourism in Yazd province with an emphasis on developmental drivers. By focusing on identifying and analyzing future trends, the research aims to provide a comprehensive framework for strategic decision-making and effective policy-making in the tourism sector of this province. This study is designed with an applied purpose and employs a descriptive-analytical and exploratory approach. Data collection was carried out through both library research and fieldwork. In the library section, reputable scientific sources such as books and scholarly articles were used; for statistical data, approved statistical yearbooks and higher-level documents were consulted; and in the fieldwork section, a researcher-designed questionnaire was employed. The scope of the study is limited to Yazd province. The research population consists of 20 experts and professors in the fields of spatial planning and regional planning, who were purposefully selected. Data analysis was performed quantitatively with a futures studies approach, utilizing MICMAC and Scenario Wizard software. Based on the theories and findings of the present study, tourism is recognized as one of the key pillars of sustainable development and an effective driver for the economic and cultural growth of regions. Statistical analyses show that Yazd province, benefiting from rich historical, cultural, and natural capacities, has experienced a significant growth trend in attracting tourists despite challenges such as the COVID-19 crisis. The continuous development of tourism infrastructure and the identification of key drivers such as infrastructure, tourism branding, tourist-friendly culture, and information technology play a crucial role in guiding the sustainable development path of this industry in the province. The predicted scenarios also emphasize the importance of adopting realistic and sustainable strategies by policymakers to ensure balanced and continuous development.
	Citation: Hekmatnia, H. (2026). Future studies on tourism development in Yazd province, with emphasis on development drivers. <i>Geography and Regional Future Studies</i>, 4(1), 155-170.  © Authors retain the copyright and full publishing rights. Publisher: Urmia University. DOI: https://doi.org/10.30466/grfs.2025.56680.1166 DOR: https://dorl.net/dor/20.1001.1.2981118.1405.4.1.9.4

¹ **Corresponding author:** Hassan Hekmatnia, **Email:** hekmatnia@pnu.ac.ir, **Tell:** +98

Extended Abstract

Introduction

Yazd Province, as one of the most important historical and cultural regions of Iran, possesses unique tourism capacities that can play a key role in the region's economic and social development. Alongside these capacities, attention to environmental, social, and economic factors is of great importance for achieving sustainable tourism development in the province. Challenges such as climate change and water resource limitations have a significant impact on the trajectory of tourism development and require innovative solutions and efficient management strategies. Moreover, the active participation of local communities and raising their awareness regarding the importance of preserving natural and cultural heritage are among the critical drivers that can pave the way for balanced and sustainable tourism growth in Yazd. Given the rapid global transformations, technological advancements, and evolving travel patterns, foresight into the future of tourism development in Yazd Province is deemed essential. Identifying and analyzing the key driving forces will provide a clear outlook on the opportunities and challenges ahead and serve as a guide for designing effective strategies to ensure the sustainable utilization of these capacities. Therefore, the main objective of this research is to conduct a foresight study on the development of tourism in Yazd Province, with an emphasis on developmental drivers. By focusing on identifying and analyzing future trends, this study aims to provide a comprehensive framework for strategic decision-making and effective policy-making in the tourism sector of the province.

Methodology

This study is designed with an applied objective and employs a descriptive-analytical and exploratory approach. Data collection was carried out through both library-based and field methods. In the library section, reliable academic sources such as books and scientific articles were used; for statistical data, official statistical yearbooks and upstream documents were consulted; and in the field section, a researcher-made questionnaire was utilized. The study area is Yazd Province, and the statistical population consists of 20 experts and

scholars in the fields of land use planning and regional planning, who were purposefully selected. Data analysis was conducted quantitatively, based on a future studies approach, using MICMAC and Scenario Wizard software tools.

Results and discussion

Based on the analysis of statistical data and the results of modeling conducted in this study, it can be concluded that tourism in Yazd province has experienced a growing trend in recent years despite significant fluctuations caused by external factors such as the COVID-19 pandemic. The increase in the number of foreign tourists in the years 2021 and 2022, with growth rates of 368.79% and 375.47% respectively, compared to the previous year, reflects the post-crisis recovery and the high capacity for rapid rebound. On the other hand, the gradual and continuous increase in the number of accommodations, beds, and rooms from 2018 to 2022 indicates the development of the physical tourism infrastructure of the province, which can meet the rising demand of tourists. Furthermore, by utilizing MICMAC software analyses and identifying 24 key factors for tourism development, it was determined that seven main factors—tourism infrastructure and services, tourism branding, tourism-friendly culture, security and protection of tourists' rights, development of specialized tourism educational centers, tourism entrepreneurship and support for startups, and development of information and communication technology—have the greatest impact on Yazd's tourism system. The analysis of impact and influence indicators showed that these variables play a decisive role in guiding the sustainable development path of tourism. Subsequently, using Scenario Wizard software and considering three optimistic, moderate, and pessimistic scenarios, potential futures for tourism in Yazd province were analyzed. The third scenario was introduced as the most realistic and sustainable option that can ensure balanced and sustainable tourism development in the province. Ultimately, the combination of statistical results, driver analysis, and scenario development demonstrates that achieving sustainable tourism development in Yazd

requires policymakers to focus on implementing realistic strategies based on these key indicators.

Conclusion

Based on the theories and findings of the present study, tourism is recognized as one of the key pillars of sustainable development and an effective driver for the economic and cultural growth of regions. Statistical analyses indicate that Yazd province, benefiting from rich historical, cultural, and natural capacities, has experienced a significant growth trend in attracting tourists despite challenges such as the COVID-19 crisis. The continuous development of tourism infrastructure and the identification of key drivers—such as infrastructure, tourism branding, tourist-friendly culture, and

information technology—play a crucial role in guiding the sustainable development path of this industry in the province. The predicted scenarios also emphasize the importance of adopting realistic and sustainable strategies by policymakers to ensure balanced and continuous development.

Declarations

Funding: There is no funding support.

Authors' Contribution: The author approved the content of the manuscript.

Conflict of Interest: The author declared no conflict of interest.

Acknowledgments: I am grateful to all the scientific consultants of this paper.





آینده پژوهی توسعه گردشگری استان یزد با تأکید بر پیشران‌های توسعه‌ای

حسن حکمت نیا^۱

۱- استاد، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه پیام نور تهران، تهران، ایران

اطلاعات مقاله

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

دریافت:

۱۴۰۴/۰۷/۳۰

پذیرش:

۱۴۰۴/۰۹/۱۷

صص:

۱۷۰-۱۵۵

واژگان کلیدی:

آینده پژوهی،

توسعه گردشگری،

پیشران‌های توسعه‌ای،

استان یزد.

چکیده

هدف اصلی این پژوهش، آینده پژوهی توسعه گردشگری استان یزد با تأکید بر پیشران‌های توسعه‌ای است که با تمرکز بر شناسایی و تحلیل روندهای آتی، تلاش می‌کند چارچوبی جامع برای تصمیم‌گیری‌های راهبردی و سیاست‌گذاری‌های موثر در حوزه گردشگری این استان فراهم آورد. این مطالعه با هدف کاربردی طراحی شده و از رویکرد توصیفی-تحلیلی و اکتشافی بهره می‌برد. گردآوری داده‌های پژوهش به دو طریق کتابخانه‌ای و میدانی صورت گرفته است، به‌طوری‌که در بخش داده‌های کتابخانه‌ای از منابع علمی معتبر نظیر کتاب و مقالات علمی، در بخش داده‌های آمار از سالنامه‌های آماری مصوب و اسناد فرادست و در بخش میدانی نیز از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شده است. محدوده مورد مطالعه در این پژوهش استان یزد می‌باشد. جامعه آماری پژوهش ۲۰ نفر از نخبگان و اساتید حوزه آمایش سرزمین و برنامه‌ریزی منطقه‌ای می‌باشد که به صورت هدفمند انتخاب شده‌اند. تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش به صورت کمی و با رویکرد آینده‌پژوهی و با استفاده از نرم‌افزارهای MICMAC و Scenario Wizard صورت گرفته است. بر اساس نظریه‌ها و یافته‌های پژوهش حاضر، گردشگری به عنوان یکی از ارکان کلیدی توسعه پایدار و محرکی مؤثر برای رشد اقتصادی و فرهنگی مناطق شناخته شده است. نتایج تحلیل‌های آماری نشان می‌دهد که استان یزد، با بهره‌مندی از ظرفیت‌های غنی تاریخی، فرهنگی و طبیعی، علی‌رغم چالش‌هایی مانند بحران کرونا، روند رو به رشد قابل توجهی را در جذب گردشگران تجربه کرده است. توسعه مستمر زیرساخت‌های گردشگری و شناسایی پیشران‌های کلیدی همچون زیرساخت‌ها، برند گردشگری، فرهنگ گردشگرپذیری و فناوری اطلاعات، نقش بسزایی در هدایت مسیر توسعه پایدار این صنعت در استان ایفا می‌کنند. سناریوهای پیش‌بینی شده نیز بر اهمیت اتخاذ راهبردهای واقع‌بینانه و پایدار توسط سیاست‌گذاران تأکید دارند تا بتوانند توسعه متوازن و مستمری را تضمین کنند.

استناد: حکمت نیا، حسن. (۱۴۰۵). آینده پژوهی توسعه گردشگری استان یزد با تأکید بر پیشران‌های توسعه‌ای. جغرافیا و آینده پژوهی منطقه‌ای، (۱)۴، ۱۷۰-۱۵۵.

ناشر: دانشگاه ارومیه.

© نویسندگان حق چاپ و حقوق کامل نشر را حفظ می‌کنند.



DOI: <https://doi.org/10.30466/grfs.2025.56680.1166>

DOR: <https://dorl.net/dor/20.1001.1.2981118.1405.4.1.9.4>



مقدمه

امروزه در سطح جهانی، نقش گردشگری به عنوان یک عامل رشد و توسعه‌ی اجتماعی-اقتصادی متداول تر شده است. در جهان توسعه یافته، مناطق حاشیه‌ای یا محروم به لحاظ اقتصادی به طور فزاینده‌ای بر گردشگری به عنوان ابزاری برای انگیزش بازسازی اقتصادی و اجتماعی تمرکز می‌کنند؛ درحالی که برای بسیاری از کشورهای کمتر توسعه یافته، گردشگری جزء ضروری سیاست‌های توسعه‌ای آن‌ها شده است (Behzadi et al, 2018: 38- Bayramzadeh & Mousavi, 2024). گردشگری، نیروی فوق العاده برای تغییر است که در بسیاری از کشورها به عنوان نیرویی برای خوشبختی به حساب می‌آید. هزاران بازدید کننده‌ای که برای گردش می‌آیند، نه تنها پول همراه خود می‌آورند بلکه زندگی ساکنان محلی را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهند (Soltani et al, 2015) و از طرفی یکی از دلایل اصلی توجه به گردشگری به عنوان مبنای توسعه پایدار در نقاط مختلف و افزایش اهمیت آن در سطح جهان است زیرا این حوزه به عنوان صنعتی نقش آفرین در توسعه اقتصادی و اجتماعی جوامع و کشورها شناخته می‌شود که مزایا و منافع مالی و غیرمادی زیادی به دنبال خواهد داشت (Sheikhi & Dinarundnejad, 2024: 129-130).

از آنجا که صنعت گردشگری، یکی از مهم‌ترین ابعاد توسعه اقتصادی، به ویژه در حوزه درآمدهای ارزی محسوب می‌شود و سالانه بیش از یک و نیم تریون دلار، درآمد ایجاد کرده و به عنوان سومین صنعت بزرگ جهان محسوب می‌شود، (Yasouri & Esmaeili, 2023: 224)؛ همچنین بر اساس آمارهای سازمان جهانی گردشگری، حجم پولی که از طریق جهانگردان دنیا طی یک سال جابه‌جا می‌شود، حدود ۲/۵ برابر درآمد سالانه کشورهای عضو اپک از محل فروش نفت است (Nadi & Rafieian, 2022: 34)؛ که با توجه به این موارد برنامه‌ریزی جهت توسعه آن به ویژه در مناطق در حال توسعه امری ضروری است (Mousavi & Bayramzadeh, 2024).

از طرفی سرعت تغییرات برنامه‌ریزی در جهان به قدری سرسام‌آور است که دیگر استفاده از روش‌های سنتی کارساز نیست و به همین منظور، خرد انسان برای پیش‌بینی آینده مبنای تسهیل تصمیم‌گیری‌های گوناگون قرار گرفته است؛ به طوری که تفکر درباره آینده نیازمند صرف زمان برای استفاده از ابزارهای تصمیم‌گیری است تا بتوان آینده را به درستی پیش‌بینی و عدم قطعیت‌ها را بیان کرد (Izady & Baghbanmanesh, 2025: 37). در این راستا از گذشته‌های دور انسان‌ها مجذوب پیش‌بینی آینده و تلاش برای شناخت و شکل‌گیری تحولات آینده بوده‌اند و اعتقاد داشتند که آگاهی از رویدادهای آینده به آن‌ها اجازه خواهد داد تا با اثرگذاری بر آینده، نتایج مطلوبی را برای خود رقم بزنند (Mehrabi et al, 2023: 91- Mousavi et al., 2025).

توسعه گردشگری یا گسترش جایگاه آن در یک منطقه یا کشور نیازمند مطالعات ویژه است؛ به طوری که مقایسه مقاصد گردشگری ناموفق و برنامه‌ریزی نشده با موفقیت سایر مقاصدی که بر اساس فرآیندهای برنامه‌ریزی منطقی توسعه یافته‌اند، نشان می‌دهد که برنامه‌ریزی در توسعه گردشگری امری حیاتی است. علاوه بر این، برنامه‌ریزی بهینه امور گردشگری بین‌المللی برای ارائه خدمات با کیفیت بالا به هر گروه از گردشگران، یکی از مهمترین عوامل توسعه این صنعت است. ایران نیز به دلیل وسعت زیاد، پیشینه تاریخی، تمدن باستانی و جاذبه‌های گردشگری طبیعی و مصنوعی فراوان، از این قاعده برنامه‌ریزی مستثنی نیست و باید با برنامه‌ریزی یکپارچه و جامع، گردشگری بین‌المللی خود را توسعه دهد (Nematpour et al, 2020)؛ به طوری که ایران به دلیل موقعیت استراتژیک خود، پتانسیل بالایی در ابعاد اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی و زیست‌محیطی برای توسعه گردشگری داخلی و خارجی دارد (Komasi et al, 2025). استان یزد نیز، به عنوان یکی از مهم‌ترین مناطق تاریخی و فرهنگی ایران، دارای ظرفیت‌های منحصر به فردی در حوزه گردشگری است که می‌تواند نقش کلیدی در توسعه اقتصادی و اجتماعی منطقه ایفا کند. در کنار این ظرفیت‌ها، توجه به عوامل محیط‌زیستی، اجتماعی و اقتصادی برای تحقق توسعه پایدار گردشگری در این استان از اهمیت بالایی برخوردار است. چالش‌هایی نظیر تغییرات اقلیمی و محدودیت منابع آبی، تأثیر قابل توجهی بر روند توسعه گردشگری داشته و نیازمند بهره‌گیری از راهکارهای نوآورانه و مدیریت بهینه می‌باشند. همچنین، مشارکت فعال جوامع محلی و افزایش آگاهی آنها نسبت به اهمیت حفظ میراث طبیعی و فرهنگی، از جمله پیشران‌های حیاتی است که می‌تواند زمینه‌ساز رشد متوازن و پایدار گردشگری در یزد باشد. با توجه به تحولات سریع جهانی، پیشرفت‌های فناوری و تغییر الگوهای سفر، آینده‌پژوهی توسعه گردشگری استان یزد امری ضروری تلقی می‌شود. تحلیل و شناسایی پیشران‌های توسعه‌ای، چشم‌اندازی روشن از فرصت‌ها و چالش‌های پیش‌رو ارائه کرده و راهنمایی برای طراحی راهبردهای موثر جهت بهره‌برداری پایدار از این ظرفیت‌ها خواهد بود. اگرچه در سال‌های اخیر پژوهش‌های متعددی درباره گردشگری استان یزد انجام شده است، اغلب این مطالعات به بررسی وضع موجود، تحلیل توان‌ها و یا ارائه راهکارهای کوتاه‌مدت پرداخته‌اند و کمتر به شناسایی و تحلیل روندهای آینده و پیشران‌های کلیدی توسعه گردشگری در این استان توجه کرده‌اند. در واقع، خلأ اصلی پژوهش در این زمینه، نبود رویکردی آینده‌نگر و سیستماتیک است که بتواند با

اتکا بر داده‌های حال و روندهای جهانی، تصویری روشن از آینده گردشگری یزد ترسیم کند. از این‌رو، انجام پژوهشی که با رویکرد آینده‌پژوهی به تحلیل پیشران‌های توسعه گردشگری استان یزد بپردازد، ضروری به نظر می‌رسد. بر این اساس، هدف اصلی این پژوهش، آینده پژوهی توسعه گردشگری استان یزد با تأکید بر پیشران‌های توسعه‌ای است که با تمرکز بر شناسایی و تحلیل روندهای آتی، تلاش می‌کند چارچوبی جامع برای تصمیم‌گیری‌های راهبردی و سیاست‌گذاری‌های موثر در حوزه گردشگری این استان فراهم آورد.

پیشینه و مبانی نظری پژوهش

از اوایل دهه ۱۹۷۰ گردشگری در بخش‌های مختلف از جمله سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، آموزشی، آگاهی‌های زیست‌محیطی، به عنوان ابزاری برای توسعه پایدار و امرار معاش، ایجاد فرصت اشتغال اهمیت یافته است و در حوزه‌های گوناگون زندگی فردی و اجتماعی را متأثر ساخته است که باعث بهبود کیفیت زندگی شده است (Rasoli et al, 2021: 102) و در سال‌های اخیر، به‌منزله صنعتی نوپا تأثیرات بسزایی در وضعیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشورهای جهان داشته است؛ به‌طوری‌که اشتغال‌زایی، ارزآوری، تعادل منطقه‌ای، کمک به صلح جهانی، کمک به سرمایه‌گذاری در میراث فرهنگی، بهسازی محیط و جلوگیری از برون کوچی جمعیت، نمونه‌هایی از مزایای این صنعت بوده است (Sheikhi & Dinarundnejad, 2024: 131). گردشگری در پردازش فضایی، الگوهای متفاوتی را ارائه می‌دهد که هر یک از آن‌ها ساختار و عملکرد فضایی خاصی را در پی دارد به‌طوری‌که؛ فضا یکی از مفاهیمی است که بیشترین ابهام را برای تبیین و مرزبندی آن وجود دارد و همین امر، گاهی آن را به سمت پیچیدگی سوق می‌دهد، زیرا فضا را باید بیش از هر چیزی به مثابه مکانی تهی در نظر گرفت که هیچ چیز را در خود جای نمی‌دهد (Zare Ashkezari et al, 2016: 409). پرواضح است که گردشگری و آینده‌پژوهی، دو موضوع جدا از هم نیستند. به‌ویژه آنکه موضوع مطالعات آینده با استفاده از روش‌ها و ابزارهای مؤثر مطالعات آینده‌پژوهی، رویکرد تلفیقی و مهمی از اثربخشی تلفیقی موضوعات تخصصی به وجود آورده است و باعث شده بسیاری از مؤسسات و همچنین محققان مختلف این حوزه، علاقه‌مند به استفاده از نتایج این تحقیقات باشند (Mahdian Bahnamiry & Taghvai, 2023: 262). به‌طور کلی از اوایل دهه ۷۰ میلادی علم و هنر آینده‌نگاری به عنوان ابزار سیاست‌گذاری به طور رسمی در چند کشور محدود به خصوص ژاپن بکار گرفته شد، ولی از اوایل دهه ۹۰ میلادی به طور گسترده با همکاری نهادهای بین‌المللی جهت توانمندسازی کشورها از این روش استفاده شد و امروز به عنوان رویکرد غالب شناسایی فناوری در اکثر کشورهای توسعه یافته درآمده است (Imani & Hamid Naneh Karan, 2023: 414). در این میان یکی از موضوعات مهم و اساسی که نقش بسیار مهمی در توسعه اقتصادی شهرها و روستاها دارد و می‌تواند با آینده نگری و طراحی پیشران‌های کلیدی منجر به بهبود رشد اقتصادی و بالا رفتن کیفیت زندگی افراد شود، مقوله توسعه صنعت گردشگری است؛ زیرا توسعه این صنعت در مقایسه با سایر صنایع، بسیار نیازمند شناخت و آگاهی کافی از مسائل و عوامل مؤثر اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در منطقه است (Dadazade- Silab & Ahmadifard, 2019: 75). در ادامه بر اساس مطالعات گسترده‌ای که در زمینه توسعه گردشگری صورت گرفته است، به بررسی عوامل کلیدی توسعه‌ای در امر گردشگری در جدول شماره ۱ پرداخته شده است:

جدول ۱- عوامل کلیدی در توسعه گردشگری

عوامل
سامان‌دهی صنایع دستی، خلق مرکزیت گردشگری خوراک، متنوع‌سازی اقامتگاه‌ها بر حسب تقاضا، توجه به ظرفیت تحمل منطقه، خلق جاذبه‌های مکمل، با توجه به مزیت‌های رقابتی منطقه، توجه به ظرفیت بازار گردشگری تجاری، استفاده از آموزش‌های کاربردی، برای مردم محلی و کسب‌وکارها، استفاده از ظرفیت بوم‌گردی در روستاهای اطراف، استفاده از ظرفیت‌های بخش خصوصی در اشکال مختلف
تنوع قومیتی و فرهنگی، اخلاق مداری، یادگیری فرهنگ مبتنی بر آموزش، مشارکت بومیان، برگزاری رویدادها، توجه به اقشار آسیب‌پذیر، صرفه اقتصادی، توسعه فعالیت‌های دارای مالکیت محلی، سرمایه‌گذاری در اقتصاد محلی، بازاریابی، حمایت از سرمایه‌گذاران، جذب سرمایه ملی، مشارکت تشکلی‌های غیردولتی، مشارکت بخش دولتی، حفظ امنیت اجتماعی، معافیت‌های مالیاتی، سیاست‌های تشویقی، بهره‌گیری از طبقه خلاق، برند گردشگری، روابط سیاسی با کشورهای همسایه، ثبت میراث استان در میراث جهانی و ملی، شبکه حمل‌ونقل و دسترسی‌ها، تأسیسات زیربنایی و خدمات رفاهی، طب سنتی، آژانس‌ها و تورها، تبلیغات و اطلاع‌رسانی، ساخت فضاهای خلاق، توجه و توسعه ژئوپارک، سرنزدگی و پویایی محیط و فضاها، معماری و طراحی خالقانه
بودجه دولت، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، تحریم‌های اقتصادی بین‌المللی، هزینه‌ها، کارآفرینی گردشگری، وابستگی دولت به درآمد نفتی، نظارت مردم محلی و امنیت، آموزش و اطلاع‌رسانی مردم، مشارکت مردم، آداب و رسوم محلی، صنایع دستی و بومی، فرهنگ گردشگرپذیری، سرمایه اجتماعی، زیرساخت‌ها و خدمات گردشگری، زیرساخت‌ها و خدمات حمل‌ونقل، تغییر کاربری اراضی، شیوه مدیریت استان، روابط سیاسی بین‌المللی، نیروی انسانی متخصص، توره‌های گردشگری، دفاتر خدمات مسافرتی، تعامل بین دستگاهی، سازمان‌های مردم‌نهاد
منابع آبی، شرایط اقلیمی، حیات جانوری، آداب و رسوم، فرهنگ پذیرش گردشگر، حس اعتماد گردشگر، وجود جشنواره‌ها، نمایشگاه‌ها و کنفرانس‌ها، صنایع دستی، توسعه مراکز آموزشی مرتبط با گردشگری، چشم‌انداز تاریخی، سیاست‌های کلان گردشگری دولت، مدیریت محلی، امنیت و رعایت حقوق گردشگران، نیروی انسانی متخصص، سیاست‌های تشویقی، مشارکت شهروندان و جوامع محلی، طرح جامع گردشگری، توسعه روابط با همسایگان، تأسیسات زیربنایی، وجود مراکز خرید، دفاتر گردشگری، فناوری اطلاعات و ارتباطات، توسعه خدمات پزشکی و درمانی، رقابت‌پذیری، مناسب بودن هزینه‌ها، سرمایه‌گذاری خارجی، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی

آگاهی جامعه محلی و گردشگران، افزایش فرهنگ گردشگری، وجود جشنواره‌ها، نمایشگاه‌ها، کنفرانس‌ها و سمینارها، صنایع دستی، آداب و رسوم، حس اعتماد گردشگر، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، مناسب بودن هزینه‌ها، میزان بودجه، رقابت‌پذیری، توزیع امکانات، سیاست‌های کلان دولت، مدیریت تخصصی، مشارکت شهروندان، طرح جامع گردشگری، نیروی انسانی ماهر، امنیت، سیاست‌های تشویقی، هماهنگی سازمان‌ها، شبکه حمل‌ونقل منطقه‌ای، شبکه حمل‌ونقل شهری، شبکه بهداشتی و درمانی، تأسیسات زیربنایی، خدمات رفاهی، توره‌ای گردشگری، طب سنتی، دفاتر و آژانس‌های گردشگری، وجود مراکز خرید، گسترش فضاهای ساخته شده مرتبط با گردشگری، منابع آب، شرایط آب‌وهوایی و اقلیم، پوشش گیاهی و جانوری، فضای سبز شهری

(منبع: Dadazade- Silabi & Javan et al, 2021 -Nadi & Rafieian, 2022 -Mahdian Bahnamiry & taghvaei, 2023 -Yasouri & Esmaeili, 2023 (Ahmadifard, 2019)

در رابطه با موضوع پژوهش، پژوهش‌های متعددی در سطح مطالعات داخلی و خارجی صورت گرفته است که در ادامه به بررسی آن‌ها پرداخته شده است:

در مطالعات خارج از کشور، ووجکو و همکاران (۲۰۲۵) بر تأثیر فناوری‌های شهر هوشمند بر گردشگری شهری، به ویژه تحلیل آمستردام، بارسلونا و وین، و همچنین بررسی پیامدهای توسعه گردشگری هوشمند در بلغراد و سایر شهرهای صربستان پرداخته‌اند. این مطالعه از پرسشنامه‌ای با ۳۱ جمله رتبه‌بندی شده در مقیاس لیکرت پنج درجه استفاده کرد و تحلیل عاملی و مدل‌سازی معادلات ساختاری (SEM) سه بعد کلیدی را شناسایی کردند: بهره‌وری هوشمند، سفر هوشمند و بهبود دیجیتال. این عوامل نشان می‌دهند که چگونه فناوری‌های هوشمند، تحرک شهری را بهینه می‌کنند، تجربیات سفر را افزایش می‌دهند و تعامل گردشگران را بهبود می‌بخشند. این تحقیق فرضیه اولیه مبنی بر اینکه ادغام فناوری‌های شهر هوشمند، بهره‌وری و پایداری گردشگری شهری را افزایش می‌دهد، تأیید می‌کند. لاوارداس و همکاران (۲۰۲۵)، این مطالعه با هدف تجزیه و تحلیل ادغام اهداف توسعه پایدار (SDGs) در حوزه‌های مختلف گردشگری از طریق تحلیل کتاب‌سنجی و بررسی سیستماتیک متون منتشر شده بین سال‌های ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۳ در پایگاه داده Scopus انجام شده است. نتایج نشان می‌دهد که بیشتر تحقیقات توسط نویسندگان آسیایی انجام شده و در مجلات اروپایی منتشر شده است. «عوامل مؤثر» و «رفتار گردشگر» مهم‌ترین کلمات کلیدی هستند که با برخی از مباحث مورد مطالعه محققان نیز مطابقت دارند. یافته‌ها همچنین نشان می‌دهد که اقتصاد و حکومتداری حوزه‌هایی هستند که بیشترین پوشش را داشته‌اند. کماسی و همکاران (۲۰۲۵)، این تحقیق به بررسی تأثیر این همه‌گیری بر پایداری گردشگری در جوانرود، ایران، منطقه‌ای مرزی که به شدت به گردشگری وابسته است، می‌پردازد و استراتژی‌های کلیدی مقابله با آن را که توسط جامعه محلی استفاده می‌شود، شناسایی می‌کند. داده‌ها از ۱۵۰ عضو جامعه محلی و ۳۰ متخصص محلی با استفاده از پرسشنامه‌های ساختاریافته جمع‌آوری شد. نتایج نشان‌دهنده کاهش چشمگیر پایداری ۱۴ متغیر اجتماعی و اقتصادی مرتبط با گردشگری در طول همه‌گیری است. نکته قابل توجه این است که تقریباً ۷۵٪ از پاسخ‌های جامعه محلی بی‌اثر بوده است و بازاریابی رسانه‌های اجتماعی و تولید تجهیزات بهداشتی مرتبط با کووید-۱۹ به عنوان برجسته‌ترین استراتژی‌ها ظاهر شده‌اند. نخبگان محلی حمایت دولت، توسعه زیرساخت‌های پزشکی و تنوع‌بخشی به فعالیت‌های کارکنان را به عنوان مهم‌ترین استراتژی‌ها برای حفظ گردشگری در طول بحران‌ها برجسته کردند. یافته‌های این مطالعه بر اهمیت مدیریت بحران پیشگیرانه و نیاز به استراتژی‌های سازگار برای تضمین تاب‌آوری گردشگری بازار مرزی تأکید می‌کند. یو و گائو (۲۰۲۳)، در این مقاله، روش تشخیص الگوی فازی برای ارزیابی دقیق‌تر وضعیت واقعی توسعه اکوتوریسم در مورد یک مقصد گردشگری مشخص در مقایسه با سه الگوی استاندارد (اشباع/بهینه/کمبود) درجه توسعه به کار گرفته شده است. فرایند تحقیق به شرح زیر است: اولاً، شاخص‌های ظرفیت تحمل یک مقصد گردشگری و عوامل اندازه‌گیری مربوطه تعیین می‌شوند؛ ثانیاً، یک گروه ارزیابی برای تعیین محدودکننده‌ترین عوامل در بین عوامل اندازه‌گیری استخدام می‌شوند؛ ثالثاً، با استفاده از بررسی میدانی، مقادیر عددی وضعیت واقعی به دست می‌آیند؛ چهارماً، بردارهای عضویت و ماتریس عضویت الگوهای استاندارد مربوط به بردارهای سه الگوی استاندارد، آستانه و وضعیت واقعی به دست می‌آیند؛ در نهایت، می‌توان از طریق درجات نزدیکی شبکه‌ای، مشخص کرد که وضعیت واقعی به کدام الگوی استاندارد نزدیک‌تر است. این مقاله به پایش پویای آستانه ظرفیت تحمل گردشگری و شناسایی دقیق ظرفیت تحمل (منابع مکانی/محیط زیست اکولوژیکی/منابع اقتصادی/روانشناسی مردم/فرهنگ اجتماعی) با خطرات بالقوه می‌پردازد.

در مطالعات داخل کشور نیز، امیری و همکاران (۱۴۰۴) در مقاله خود به تحلیل عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری شهری با رویکرد آینده‌پژوهی در شهرستان دلفان می‌پردازند و اشاره کرده‌اند که توسعه زیرساخت‌ها، ایجاد امکانات بهداشتی و کاهش مقررات دست و پاگیر از جمله عوامل کلیدی برای جذب گردشگران و افزایش رضایت آن‌ها هستند. همچنین، تأمین امنیت و تقویت احساس امنیت در مکان‌های

¹ Vujko

² Lavaredas

³ Yu & Gao

گردشگری به عنوان عوامل حیاتی شناسایی شده‌اند. محمودی و همکاران (۱۴۰۳) اشاره کرده‌اند که بعد از وارد کردن امتیازات به نرم‌افزار میک‌مک مشخص گردید که ۱۴ عامل به عنوان عوامل اصلی و پیشران در توسعه گردشگری شهر مشکین‌شهر شناخته شدند. از بین این متغیرها، طراحی مناسب فضا و زیباسازی شهر، بازسازی آثار گردشگری، جاذبه‌های انسان ساخت و منابع آبی و آب درمانی دارای بیشترین تأثیرگذاری بوده‌اند و در صورت توجه مدیران شهری شهر مشکین‌شهر به این متغیرهای کلیدی می‌توان انتظار توسعه شهر مشکین‌شهر در حوزه گردشگری را داشت. صفائی پور و علی بخشی (۱۴۰۳) در پژوهش خود اشاره کرده‌اند که شرایط و عوامل اثرگذار بر آینده توسعه گردشگری، مستلزم تصمیم‌گیری در شرایط پیچیده و پویای کنونی و در واقع، آینده پژوهی است تا بتوان بسیاری از تهدیدها و فرصت‌های مؤثر را شناسایی کرد همچنین براساس نتایج حاصل شده از ۴۸ متغیر، عوامل کالبدی - محیطی، اجتماعی - فرهنگی، نهادی - سازمانی و اقتصادی و مالی بیشترین تأثیر را بر گردشگری شهر اهواز دارند. براساس درجه تأثیرپذیری و تأثیرگذاری متغیرها، ۱۳ متغیر تأثیرگذار، ۱۵ متغیر در طیف ریسک، ۱۱ متغیر در طیف تأثیرپذیری و ۹ متغیر دارای درجه تأثیرگذاری و تأثیرپذیری پایینی قرار گرفته‌اند. در نهایت براساس تأثیرات متغیرها، روابط مستقیم و غیرمستقیم متغیرها در ۵ طیف بسیار ضعیف، ضعیف، متوسط، نسبتاً قوی و تأثیرات بسیار قوی دسته‌بندی شده‌اند. علی رحیمی و همکاران (۱۴۰۳) در پژوهش خود تحت عنوان «آینده‌پژوهی روندهای تأثیرگذار بر توسعه گردشگری ایران در دوران پساکرونا» اشاره کرده‌اند که افزایش شکاف اقتصادی بین مردم، افزایش تحریم‌های بین‌المللی، افزایش روابط سیاسی با کشورهای اسلامی، افزایش تبلیغات سوء و وارونه جلوه دادن وقایع کشور، افزایش سهم بخش خصوصی در اقتصاد گردشگری، طولانی بودن فرایند بروکراتیک در حوزه کارآفرینی، افزایش تقاضای سفر با پایان همه‌گیری کرونا، بازبایی محیط ناشی از کاهش سفرها در عصر کرونا، افزایش استفاده مردم از موبایل‌های هوشمند، افزایش نقش بلاگرهای اینستاگرامی در تبلیغ مقاصد، تخریب محیط‌زیست و ساخت خانه‌های دوم، افزایش کنفرانس‌ها و سمینارهای علمی، کاهش حس میهن‌دوستی ناشی از فشارهای زندگی و تقویت ارتباط صنعت و دانشگاه از جمله روندهایی بودند که از حیث تأثیرگذاری بر دیگر روندها و تأثیرپذیری از آن‌ها برجسته‌ترین نقش را در توسعه گردشگری ایران در دوران پساکرونا ایفا می‌کنند. صادقی و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهش خود تحت عنوان «آینده پژوهی توسعه گردشگری شهری (مورد مطالعه: شهر اردبیل)» اشاره کرده‌اند که متغیرهای منابع انسانی، تحریم‌ها، مدیریت تخصصی، خدمات درمانی، آموزش، برنامه ریزی، تنوع‌سازی و رقابت‌پذیری، نیروهای پیشران این تحقیق هستند. همچنین از میان بسیاری از سناریوها، تعداد ۵ سناریو قوی به دست آمد که ۲ مورد آن وضعیت خوشبینانه است. در خوشبینانه‌ترین حالت گردشگری شهر اردبیل در افق ۱۴۲۰ توسعه خواهد یافت. که در این خصوص راهبرد تهاجمی، راهبرد منتخب تحقیق است. در نهایت می‌توان چنین نتیجه‌گیری نمود که عوامل متنوعی در توسعه گردشگری شهر اردبیل دخیل هستند، که لازم است در هرگونه برنامه‌ریزی برای توسعه گردشگری شهر اردبیل به نقش کلیدی و اساسی این عوامل توجه کرده و متناسب با سناریوهای استخراجی، راهبردهای مناسب تدوین نمود. اورکی و رضایی (۱۴۰۲) در پژوهش خود تحت عنوان «مطالعه اثر توسعه گردشگری بر شادی گردشگران شهر یزد با رویکرد شهر شاد» اشاره کرده‌اند که مکان‌های تاریخی-فرهنگی بیش از ۷۵ درصد برای گردشگران جذاب بود اما گردشگران داخلی با انگیزه تحصیل (بیش از ۴ بار با اقامت یک‌شب و از احساسات شادی برخوردار بودند) و گردشگران خارجی بخاطر فرهنگ و شیوه زندگی ساکنین (تنها یکبار با اقامت بین ۲ تا ۴ روز و از احساسات حیرت و تعجب روبه‌رو شده بودند) مقصد یزد را انتخاب کردند. همچنین گردشگران لازمه‌ها و جاذبه‌های گردشگری مقصد شهر یزد را متوسط رو به بالا گزارش دادند. دولابی و همکاران (۱۴۰۰) با استفاده از رویکرد آینده‌پژوهی و با هدف شناسایی مؤلفه‌های مؤثر در توسعه گردشگری در ایران و نحوه تأثیرگذاری آن‌ها از رویکرد آمیخته کمی-کیفی بهره برده‌اند که نتایج نشانگر این است که «آمار و اطلاعات» و «زون‌بندی» مؤلفه‌های تأثیرگذار در توسعه گردشگری هستند و مؤلفه «سازماندهی» و «مدیریت» نقشی تنظیمی در توسعه گردشگری دارند. این پژوهش همچنین برای دستیابی به توسعه‌ای متوازن در حوزه گردشگری لازم است آمار و اطلاعات این حوزه روزآمد و کارآمد گردد و زون‌بندی و تعیین قابلیت هر یک از مناطق کشور در حوزه گردشگری در مقیاس‌های مختلف انجام گردد. ده زاده سیلابی و احمدی فرد (۱۳۹۸) در پژوهش خود اشاره کرده‌اند که سیزده عامل اصلی به‌مثابه پیشران‌های کلیدی در آینده توسعه گردشگری شهرستان‌های استان مازندران شناسایی شدند که از میان آن‌ها، متغیرهای بخش زیرساختی و خدماتی بیشترین تأثیر را بر توسعه گردشگری مناطق مورد مطالعه و عوامل طبیعی کمترین درجه تأثیرگذاری را به خود اختصاص دادند.

در یک جمع‌بندی کلی، مرور مطالعات پیشین نشان می‌دهد که توسعه گردشگری شهری در پژوهش‌های داخلی و خارجی عمدتاً با تمرکز بر جنبه‌هایی مانند تأثیر فناوری‌های نوین، تحقق توسعه پایدار، مدیریت بحران‌ها و ارتقای ظرفیت‌های اکوتوریسم مورد توجه قرار گرفته است. یافته‌ها در سطح بین‌المللی نشان می‌دهد که استفاده از فناوری‌های هوشمند و راهکارهای دیجیتال می‌تواند به بهبود بهره‌وری، ارتقای تجربه گردشگران و افزایش تعامل آنان کمک کند. در عین حال، بیشتر این مطالعات در چارچوب شهرهای توسعه‌یافته و دارای زیرساخت‌های پیشرفته

مواد و روش پژوهش

محدوده مورد مطالعه

(ترسیم: نگارندگان، ۱۴۰۴)

بحث و ارائه یافته‌ها

بررسی وضع موجود

در ادامه به بررسی وضعیت آمار گردشگران خارجی استفاده کنندگان از هتل‌های استان یزد در طی سال‌های ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۱ پرداخته شده است که نتایج این بررسی در جدول شماره ۲ نشان داده شده است:

جدول ۲- آمار گردشگران خارجی استفاده کنندگان از هتل‌های استان یزد

سال	تعداد گردشگران خارجی	درصد رشد
۱۳۹۷	۱۰۸۷۱۱	-
۱۳۹۸	۱۲۴۵۰۸	۱۴/۵۳
۱۳۹۹	۱۱۴۷	-۹۹/۰۸
۱۴۰۰	۵۳۷۷	۳۶۸/۷۹
۱۴۰۱	۲۵۵۶۶	۳۷۵/۴۷

(منبع: سالنامه آماری استان یزد، ۱۴۰۱)

مطابق جدول ۲ و آمار گردشگران خارجی استفاده کنندگان از هتل‌های استان یزد در بازه زمانی ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۱؛ روند کلی تعداد گردشگران در این سال‌ها نوسان قابل توجهی داشته است؛ به‌طوری که در سال ۱۳۹۸ نسبت به سال ۱۳۹۷ رشد ۱۴،۵۳ درصدی مشاهده می‌شود و تعداد گردشگران به ۱۲۴،۵۰۸ نفر افزایش یافته است. با این حال، در سال ۱۳۹۹ به شدت با کاهش ۹۹،۰۸ درصدی مواجه شده که نشان‌دهنده کاهش شدید گردشگری است؛ به دلیل شیوع ویروس کرونا و محدودیت‌های سفر، تعداد گردشگران به تنها ۱،۱۴۷ نفر کاهش یافته است. این روند نزولی در سال ۱۴۰۰ نیز ادامه داشته ولی با شروع کاهش محدودیت‌ها، تعداد گردشگران به ۵،۳۷۷ نفر و درصد رشد بسیار زیاد ۳۶۸،۷۹ درصد نسبت به سال قبل افزایش یافته است. در سال ۱۴۰۱ نیز این رشد چشمگیر ادامه یافته و تعداد گردشگران به ۲۵،۵۶۶ نفر رسیده که بیانگر رشد ۳۷۵،۴۷ درصدی نسبت به سال قبل است. به طور کلی، جدول نشان می‌دهد که صنعت گردشگری یزد پس از یک سقوط شدید ناشی از پاندمی، در مسیر بهبود و بازگشت به روند رو به رشد قرار دارد. در ادامه به بررسی تعداد اقامتگاه‌های استان یزد در جدول شماره ۳ پرداخته شده است:

جدول ۳- تعداد اقامتگاه‌های استان یزد

سال	تعداد اقامتگاه‌ها	درصد رشد
۱۳۹۷	۱۹۳	-
۱۳۹۸	۲۴۱	۲۴/۸۷
۱۳۹۹	۲۷۰	۱۲/۰۳
۱۴۰۰	۲۸۳	۴/۸۱
۱۴۰۱	۳۲۰	۱۳/۰۷

(منبع: سالنامه آماری استان یزد، ۱۴۰۱)

مطابق جدول ۳، در سال ۱۳۹۷ تعداد اقامتگاه‌ها ۱۹۳ واحد بوده که در سال بعد با رشد چشمگیر ۲۴،۸۷ درصدی به ۲۴۱ واحد افزایش یافته است. این روند افزایشی در سال ۱۳۹۹ نیز ادامه داشته و تعداد اقامتگاه‌ها به ۲۷۰ واحد رسیده که نشان‌دهنده رشد ۱۲،۰۳ درصدی نسبت به سال قبل است. در سال ۱۴۰۰، رشد کمی آرام‌تر شده و تعداد اقامتگاه‌ها به ۲۸۳ واحد با افزایش ۴،۸۱ درصدی رسیده است. در نهایت، در سال ۱۴۰۱ تعداد اقامتگاه‌ها به ۳۲۰ واحد افزایش یافته که معادل رشد ۱۳،۰۷ درصدی نسبت به سال گذشته است. به طور کلی، این داده‌ها نشان می‌دهد که زیرساخت‌های اقامتی در استان یزد به طور پیوسته در حال توسعه و افزایش هستند که می‌تواند پاسخگوی نیاز گردشگران روزافزون باشد. در نهایت در ادامه به بررسی وضعیت تعداد تخت و اتاق اقامتگاه‌های استان یزد در جدول شماره ۴ پرداخته شده است:

جدول ۴- تعداد تخت و اتاق اقامتگاه‌های استان یزد

سال	تعداد تخت	درصد رشد	تعداد اتاق	درصد رشد
۱۳۹۷	۶۹۶۹	-	۲۶۵۱	-
۱۳۹۸	۸۳۹۹	۲۰/۵	۳۱۱۴	۱۷/۵
۱۳۹۹	۹۱۲۴	۸/۶	۳۳۸۲	۸/۶
۱۴۰۰	۱۰۰۳۹	۱۰/۰	۳۵۱۶	۴/۰
۱۴۰۱	۱۰۴۵۷	۴/۲	۳۸۴۲	۹/۳

(منبع: سالنامه آماری استان یزد، ۱۴۰۱)

مطابق جدول شماره ۴، تعداد تخت‌ها از ۶،۹۶۹ در سال ۱۳۹۷ به ۱۰،۴۵۷ در سال ۱۴۰۱ افزایش یافته که این رشد در سال‌های مختلف با نوساناتی همراه بوده است؛ به‌طوری که بیشترین رشد سالانه تخت‌ها در سال ۱۳۹۸ با ۲۰،۵ درصد بوده و پس از آن رشد‌ها به تدریج کاهش یافته است. همچنین تعداد اتاق‌ها نیز از ۲،۶۵۱ در سال ۱۳۹۷ به ۳،۸۴۲ در سال ۱۴۰۱ افزایش یافته که روندی مشابه تخت‌ها دارد و بیشترین درصد رشد سالانه در سال ۱۳۹۸ با ۱۷،۵ درصد دیده می‌شود. این داده‌ها نشان می‌دهند که در استان یزد علاوه بر افزایش تعداد اقامتگاه‌ها، ظرفیت اسکان آن‌ها (تعداد تخت و اتاق) نیز به طور مستمر توسعه یافته که می‌تواند به جذب و پذیرش بهتر گردشگران کمک کند.

شناسایی پیشران‌های کلیدی

به‌منظور شناسایی پیشران‌های کلیدی توسعه گردشگری، مطالعات پیشین در این حوزه مورد بررسی قرار گرفته‌اند که جمع‌بندی این بررسی‌ها در جدول شماره ۱ ارائه شده است. در ادامه، با توجه به موقعیت جغرافیایی استان یزد، تعداد ۲۴ عامل کلیدی مرتبط با توسعه گردشگری در این استان انتخاب گردیده که جمع‌بندی نهایی آن‌ها در جدول شماره ۵ ارائه شده است:

جدول ۵- عوامل کلیدی توسعه گردشگری پژوهش

عوامل
زیرساخت‌ها و خدمات گردشگری C1، تنوع اقامتگاه‌ها بر حسب تقاضا C2، صنایع دستی و بومی C3، خلق جاذبه‌های مکمل C4، برند گردشگری C5، آموزش‌های کاربردی برای مردم محلی و فعالان گردشگری C6، مشارکت جوامع محلی و شهروندان C7، ظرفیت بوم‌گردی در روستاهای اطراف C8، توسعه روابط با کشورهای همسایه C9، برگزاری جشنواره‌ها، نمایشگاه‌ها و رویدادهای فرهنگی C10، بازاریابی و تبلیغات مؤثر C11، ایجاد و توسعه شبکه حمل‌ونقل شهری و منطقه‌ای C12، سرمایه‌گذاران بخش خصوصی C13، مشوق‌های سرمایه‌گذار C14، دفاتر و آژانس‌های خدمات مسافرتی و گردشگری C15، فرهنگ گردشگری C16، آگاهی‌بخشی به مردم محلی C17، سرمایه‌گذاری در اقتصاد محلی با مالکیت بومی C18، امنیت و رعایت حقوق گردشگران C19، توجه به ظرفیت تحمل منطقه C20، توسعه مراکز آموزشی تخصصی گردشگری C21، کارآفرینی گردشگری و حمایت از کسب‌وکارهای نوپا C22، توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات C23، مدیریت تخصصی گردشگری در سطح استان C24

(منبع: مطالعات نویسنده‌گان، ۱۴۰۴)

در ادامه بر اساس نتایج حاصل از پرسشنامه‌های پر شده توسط ۲۰ خبرخ که تشکیل شده از اساتید حوزه جغرافیا، برنامه‌ریزی منطقه‌ای و شهری، آمایش سرزمین و گردشگری می‌باشد، در نرم‌افزار میک‌مک وارد شده و اطلاعات اولیه پرسشنامه‌ها در جدول شماره ۸ نشان داده شده است

جدول ۶- اطلاعات اولیه پرسشنامه در نرم‌افزار میک‌مک

شاخص	مقدار	شاخص	مقدار	شاخص	مقدار
اندازه ماتریس	۲۴	تعداد یک	۱۶۶	تعداد P	۹۲
تعداد تکرار	۲	تعداد دو	۱۷۶	جمع	۵۳۸
تعداد صفر	۳۸	تعداد سه	۱۰۴	درجه پرشدگی	۹۳/۴۰

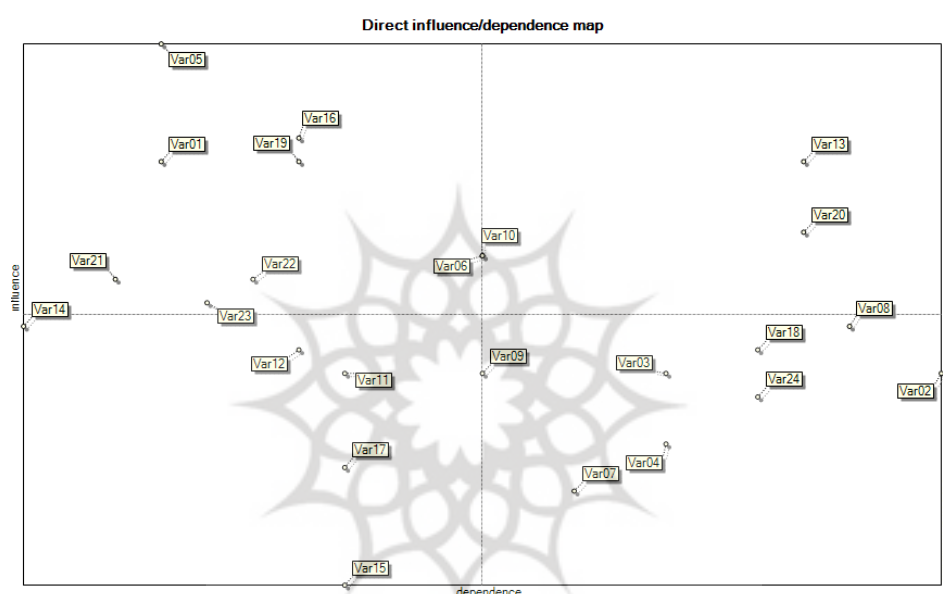
(منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴)

جدول ۷- مطلوبیت و بهینه‌شدگی ماتریس

چرخش	تأثیر گذاری	تأثیر پذیری
۱	۹۹	۹۷
۲	۱۰۰	۱۰۰

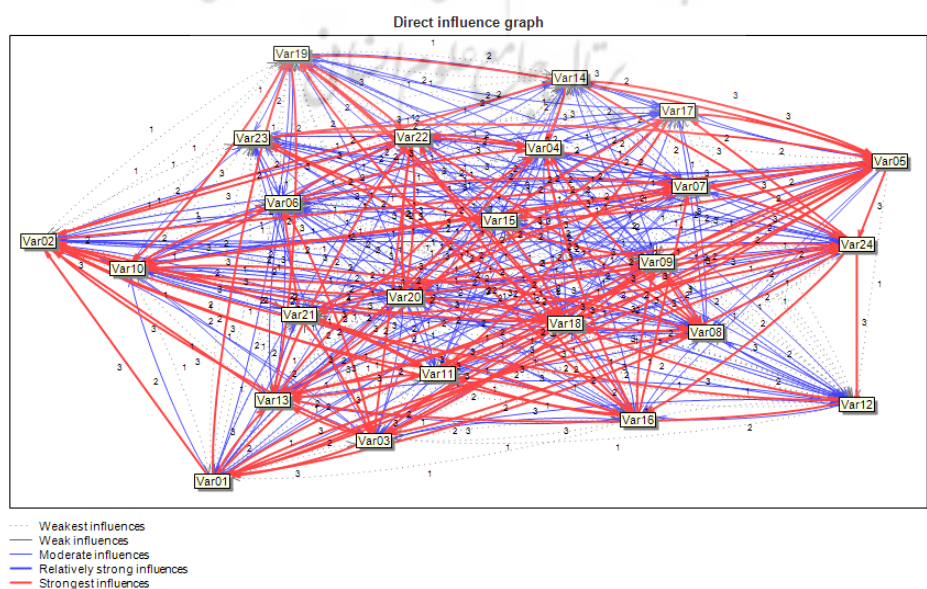
(منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴)

اطلاعات ارائه شده در جداول ۶ و ۷ حاصل تجزیه و تحلیل پرسشنامه‌های تکمیل شده توسط ۲۰ خبره و ورود آن‌ها به نرم افزار MICMAC است. جدول ۶ مشخصات آماری اولیه ماتریس تأثیرات متقابل را نشان می‌دهد. بر این اساس، اندازه ماتریس برابر با ۲۴ بوده که بیانگر تعداد شاخص‌های مورد بررسی است. در این ماتریس، مجموع مقادیر وارد شده ۵۳۸ مورد بوده که از این تعداد، بیشترین فراوانی مربوط به مقدار "دو" (با ۱۷۶ تکرار) و "یک" (با ۱۶۶ تکرار) است. این آمار نشان‌دهنده ارتباطات نسبتاً متوسط میان شاخص‌هاست. همچنین، تعداد صفرها (۳۸ مورد) نشان می‌دهد که میزان روابط ضعیف یا بدون اثر در بین شاخص‌ها نسبتاً پایین بوده و این موضوع با درجه پرشدگی ۹۳,۴۰ درصدی سازگار است؛ یعنی ماتریس تقریباً پر و از کیفیت مناسبی برای تحلیل برخوردار است. در ادامه، جدول ۷ میزان مطلوبیت و بهینه‌شدگی ماتریس را بر اساس دو چرخش متوالی در MICMAC نشان می‌دهد. در چرخش اول، تأثیرگذاری و تأثیرپذیری شاخص‌ها به ترتیب ۹۹ و ۹۷ ثبت شده و در چرخش دوم، هر دو مقدار به ۱۰۰ رسیده‌اند. این مقادیر نشان‌دهنده رسیدن به تعادل نسبی در تحلیل روابط میان شاخص‌هاست. در ادامه به بررسی پراکنش متغیرها در پلان تأثیرگذاری مستقیم و تأثیر مستقیم متغیرها بر همدیگر با پوشش ۱۰۰ درصد پرداخته شده است که نتایج این بررسی در شکل شماره ۳ و ۴ نشان داده شده است:



شکل ۲- پراکنش متغیرها در پلان تأثیرگذاری مستقیم

(منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴)



شکل ۳- تأثیر مستقیم متغیرها بر همدیگر با پوشش ۱۰۰ درصد

(منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴)

به جهت انتخاب مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر توسعه گردشگری در استان یزد، شاخص‌هایی انتخاب شده‌اند که بیشترین تأثیرگذاری را دارند به طوری که این شاخص‌ها باید در وجه متغیرهای تعیین کننده یا تأثیرگذار قرار گرفته باشند که مطابق شکل ۲، ۷ شاخص زیرساخت‌ها و خدمات گردشگری C1، برند گردشگری C5، فرهنگ گردشگری پذیر C16، امنیت و رعایت حقوق گردشگران C19، توسعه مراکز آموزشی تخصصی گردشگری C21، کارآفرینی گردشگری و حمایت از کسب و کارهای نوپا C22 و توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات C23 در این وجه قرار گرفته‌اند.

سناریونگاری

در ادامه با استفاده از نرم‌افزار سناریو ویزارد برای استخراج سناریوهای مورد نظر از پیشران‌های کلیدی مستخرج از نرم‌افزار MICMAC در شکل شماره ۲ استفاده شده است، در این راستا سه فرض خوش‌بینانه، بینابین و بدبینانه در نظر گرفته شده است که به صورت کلی در جدول شماره ۸ نشان داده شده است:

جدول ۸- سناریوهای توسعه گردشگری استان یزد

توصیف کننده‌ها	نوع اول (خوش‌بینانه)	نوع دوم (بینابین)	نوع سوم (بدبینانه)
زیرساخت‌ها و خدمات گردشگری	توسعه همه‌جانبه و پایدار	توسعه محدود و منطقه‌ای با تمرکز بر شهر یزد	فرسودگی زیرساخت‌ها و کاهش کیفیت خدمات
برند گردشگری	تثبیت جایگاه یزد به عنوان مقصد جهانی	شناخته شدن نسبی در سطح ملی و منطقه‌ای	نبود برند منسجم و نبود تصویر مشخص از مقصد
فرهنگ گردشگری پذیر	نهادینه شدن فرهنگ میزبانی در جامعه محلی	افزایش آگاهی عمومی، اما با چالش‌های رفتاری	بی‌توجهی به فرهنگ میزبانی
امنیت و رعایت حقوق گردشگران	وجود سیستم‌های نظارتی قوی	امنیت عمومی قابل قبول با موارد محدود از نقض حقوق	ناامنی ادراکی و نبود پاسخگویی حقوقی
توسعه مراکز آموزشی تخصصی گردشگری	راه‌اندازی مراکز نوین آموزش گردشگری	وجود چند مرکز آموزشی فعال با اثربخشی متوسط	کمبود مراکز تخصصی و نبود مهارت‌آموزی عملی
کارآفرینی گردشگری و حمایت از کسب و کارهای نوپا	حمایت ساختاری و مالی از استارت‌آپ‌های گردشگری، توسعه خوشه‌های محلی گردشگری	حمایت محدود در قالب طرح‌های پراکنده	فقدان حمایت نهادی
توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات	پیاده‌سازی سیستم‌های هوشمند گردشگری	کاربرد محدود فناوری	ضعف زیرساخت دیجیتال و نبود خدمات آنلاین

(منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴)

سناریوهای قوی

بر اساس منطق تحلیلی نرم‌افزار سناریو ویزارد، سناریوهای باورکردنی که شامل سناریوهای قوی هستند در این مرحله مورد بازنگری قرار می‌گیرند که وضعیت پیشران‌های کلیدی به تفکیک سناریوها در جدول ۹ نشان داده شده است:

جدول ۹- سناریوهای استخراج شده

سناریو ۱	سناریو ۲	سناریو ۳
زیرساخت‌ها و خدمات گردشگری: توسعه محدود و منطقه‌ای با تمرکز بر شهر یزد	زیرساخت‌ها و خدمات گردشگری: فرسودگی زیرساخت‌ها و کاهش کیفیت خدمات و پایدار	زیرساخت‌ها و خدمات گردشگری: توسعه همه‌جانبه و پایدار
برند گردشگری: تثبیت جایگاه یزد به عنوان مقصد جهانی	برند گردشگری: نبود برند منسجم و نبود تصویر مشخص از مقصد	برند گردشگری: شناخته شدن نسبی در سطح ملی و منطقه‌ای
فرهنگ گردشگری پذیر: افزایش آگاهی عمومی، اما با چالش‌های رفتاری	فرهنگ گردشگری پذیر: بی‌توجهی به فرهنگ میزبانی در جامعه محلی	فرهنگ گردشگری پذیر: نهادینه شدن فرهنگ میزبانی در جامعه محلی
امنیت و رعایت حقوق گردشگران: وجود سیستم‌های نظارتی قوی	امنیت و رعایت حقوق گردشگران: ناامنی ادراکی و نبود پاسخگویی حقوقی	امنیت و رعایت حقوق گردشگران: امنیت عمومی قابل قبول با موارد محدود از نقض حقوق

سناریو ۱	سناریو ۲	سناریو ۳
توسعه مراکز آموزشی تخصصی گردشگری: وجود چند مرکز آموزشی فعال با اثربخشی متوسط	توسعه مراکز آموزشی تخصصی گردشگری: کمبود مراکز تخصصی و نبود مهارت‌آموزی عملی	توسعه مراکز آموزشی تخصصی گردشگری: راه‌اندازی مراکز نوین آموزش گردشگری
کارآفرینی گردشگری و حمایت از کسب‌وکارهای نوپا: حمایت ساختاری و مالی از استارت‌آپ‌های گردشگری، توسعه خوشه‌های محلی گردشگری	کارآفرینی گردشگری و حمایت از کسب‌وکارهای نوپا: حمایت محدود در قالب طرح‌های پراکنده	کارآفرینی گردشگری و حمایت از کسب‌وکارهای نوپا: فقدان حمایت نهادی
توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات: پیاده‌سازی سیستم‌های هوشمند گردشگری	توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات: کاربرد محدود فناوری	توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات: ضعف زیرساخت دیجیتال و نبود خدمات آنلاین

(منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴)

گروه‌بندی سناریوها

مطابق یافته‌های پژوهش، وضعیت‌های محتمل آینده برای ۷ پیشران توسعه‌ای تعیین شدند که این حالت‌ها از شرایط مطلوب تا بحرانی را در بر می‌گرفتند. در مرحله بعد، یک ماتریس مشابه مرحله قبل تهیه شد و در اختیار کارشناسان و خبرگان قرار گرفت. متخصصان با پرسش اینکه هر یک از این وضعیت‌ها در صورت وقوع چه تأثیری بر سایر وضعیت‌ها خواهد داشت، به تکمیل پرسشنامه پرداختند. آن‌ها بر اساس سه ویژگی توانمندساز، بی‌تأثیر و محدودکننده، اثر هر وضعیت را بر سیستم با مقیاس عددی بین ۳ تا ۳- مشخص کردند. پس از جمع‌آوری داده‌ها توسط خبرگان، امکان بهره‌برداری از نرم‌افزار سناریو ویزارد فراهم شد. با توجه به حجم و ابعاد ماتریس و داده‌های وارد شده، تعداد سناریوهای نهایی در جدول شماره ۱۰ و ۱۱ ارائه شده است:

جدول ۱۰- ویژگی‌های سناریوهای پیشنهادی پژوهش

گروه	نقاط قوت	نقاط ضعف	نتیجه‌گیری
سناریو اول	فناوری بالا، برند جهانی، کارآفرینی قوی	توسعه محدود منطقه‌ای، چالش در فرهنگ میزبانی	قابلیت اجرا در کوتاه‌مدت با نگاه نوآورانه
سناریو دوم	امنیت قابل قبول	ضعف شدید زیرساخت و نبود برند منسجم	کمترین پایداری و بیشترین ریسک نزولی
سناریو سوم	زیرساخت کامل، آموزش نوین، فرهنگ مطلوب	کاربرد محدود فناوری و حمایت محدود نهادی	پایدارترین و باورپذیرترین سناریو با توسعه متوازن

(منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴)

جدول ۱۱- ویژگی‌های سناریوهای پیشنهادی پژوهش

گروه	سناریوها	امتیاز	کد سناریو
گروه اول (مطلوب)	سناریو سوم	۷۷۲۰	یک سناریوی پایدار و واقع‌گرایانه است که می‌تواند به عنوان الگوی توسعه استان یزد در بخش گردشگری انتخاب شود.
گروه دوم (ایستا)	سناریو اول	۶۵۲۰	نشان‌دهنده حرکت با تمرکز بر نوآوری است، اما در صورت نداشتن پوشش در سایر پیشران‌ها، پایدار نخواهد بود.
گروه سوم (بحرانی)	سناریو دوم	۴۹۱۰	ریسک‌پذیرترین وضعیت را دارد و باید از آن به عنوان وضعیت هشدار استفاده شود.

(منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴)

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

در سال‌های اخیر، گردشگری به‌عنوان یکی از ارکان اصلی توسعه پایدار و ابزاری مؤثر برای رشد اقتصادی و فرهنگی مناطق مختلف شناخته شده است. استان یزد با دارا بودن ظرفیت‌های غنی تاریخی، فرهنگی و طبیعی، یکی از مقاصد مهم گردشگری ایران محسوب می‌شود که در مسیر توسعه این صنعت قرار دارد و می‌تواند سالانه تعداد زیادی از گردشگران خارجی و داخلی را پذیرا باشد. پژوهش حاضر با تمرکز بر شناسایی پیشران‌های کلیدی مؤثر بر توسعه گردشگری استان یزد، تحلیل روندهای آماری، و تدوین سناریوهای محتمل آینده، تلاش کرده تا تصویری واقع‌بینانه از وضعیت موجود و آینده‌پژوهانه از مسیر پیش‌رو ارائه دهد.

بر اساس تحلیل داده‌های آماری و نتایج مدل‌سازی‌های صورت‌گرفته در این پژوهش، می‌توان نتیجه گرفت که گردشگری استان یزد در سال‌های اخیر با وجود نوسانات شدید ناشی از عوامل بیرونی مانند شیوع کرونا، روندی رو به رشد را تجربه کرده است. افزایش تعداد گردشگران خارجی در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ به ترتیب با رشد ۳۶۸،۷۹ و ۳۷۵،۴۷ درصدی نسبت به سال قبل، گویای بهبود شرایط پس از بحران و

ظرفیت بالای استان برای بازبازی سریع است. از سوی دیگر، افزایش تدریجی و مستمر تعداد اقامتگاه‌ها، تخت‌ها و اتاق‌های اقامتی طی بازه ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۱، نشان از توسعه زیرساخت‌های فیزیکی گردشگری استان دارد که می‌تواند پاسخگوی تقاضای روبه‌افزایش گردشگران باشد. همچنین با بهره‌گیری از تحلیل‌های نرم‌افزار MICMAC و شناسایی ۲۴ عامل کلیدی توسعه گردشگری، مشخص گردید که ۷ عامل اصلی شامل زیرساخت‌ها و خدمات گردشگری، برند گردشگری، فرهنگ گردشگرپذیری، امنیت و رعایت حقوق گردشگران، توسعه مراکز آموزشی تخصصی گردشگری، کارآفرینی گردشگری و حمایت از کسب‌وکارهای نوپا و توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات بیشترین اثرگذاری را بر سیستم گردشگری استان یزد دارند. تحلیل شاخص‌های تأثیرگذاری و تأثیرپذیری نشان داد که این متغیرها نقش تعیین‌کننده‌ای در جهت‌دهی به مسیر توسعه پایدار گردشگری دارند. در گام بعدی، با استفاده از نرم‌افزار Scenario Wizard و در نظر گرفتن سه سناریوی خوش‌بینانه، بینابین و بدبینانه، آینده‌های محتمل برای گردشگری استان یزد مورد تحلیل قرار گرفت. سناریو سوم به‌عنوان واقع‌گرایانه‌ترین و پایدارترین گزینه معرفی شده است که می‌تواند مسیر توسعه متوازن و پایدار گردشگری استان را تضمین کند. درنهایت، ترکیب نتایج آماری، تحلیل پیشران‌ها و تدوین سناریوها نشان می‌دهد که برای رسیدن به توسعه پایدار گردشگری در استان یزد، باید تمرکز سیاست‌گذاران بر پیاده‌سازی راهبردهایی واقع‌بینانه با بهره‌گیری از شاخص‌های کلیدی باشد.

از محدودیت‌های اصلی پژوهش می‌توان به نبود داده‌های آماری مصوب جدید برای استان یزد اشاره کرد به‌طوری‌که مطابق سالنامه‌های آماری مرکز آمار برای استان یزد مربوط به سال ۱۴۰۱ می‌باشد که می‌تواند در نتایج ارزیابی وضع موجود محدوده مورد مطالعه تأثیرگذار باشد. در نهایت بر اساس یافته‌های پژوهش، پیشنهادهای کاربردی بر اساس سناریوها تدوین گردیده است:

- تدوین برنامه جامع ارتقاء زیرساخت‌های گردشگری: با توجه به تأثیر بالای زیرساخت‌ها در همه سناریوها، باید توسعه آن به‌صورت فراگیر در سطح استان و نه صرفاً شهر یزد، در اولویت برنامه‌ریزی‌های استانی قرار گیرد.
- ایجاد برند گردشگری منسجم: با طراحی یک برند مشخص و هویت‌دار برای گردشگری یزد، جایگاه آن در سطح ملی و جهانی تثبیت شود تا از وضعیت پراکنده فعلی به تصویر منسجم و قابل‌شناسایی برسد.
- راه‌اندازی مراکز تخصصی آموزش گردشگری در شهرستان‌ها: این اقدام باعث توانمندسازی جوامع محلی و افزایش کیفیت خدمات گردشگری خواهد شد و می‌تواند پیشران سایر عوامل مانند فرهنگ گردشگرپذیری نیز باشد.
- طراحی مشوق‌های سرمایه‌گذاری برای استارت‌آپ‌های گردشگری: حمایت از کسب‌وکارهای نوپای محلی، علاوه بر ایجاد اشتغال، موجب توسعه خوشه‌های گردشگری و تقویت اقتصاد گردشگرمحور بومی خواهد شد.
- پیاده‌سازی سیستم‌های هوشمند اطلاعات گردشگری: با تقویت زیرساخت‌های دیجیتال و ارائه خدمات آنلاین، تجربه گردشگری به‌روز و رقابتی در سطح بین‌المللی فراهم می‌شود که منجر به افزایش رضایت گردشگران و کاهش هزینه‌های مدیریتی خواهد شد.

References:

- Amiri, H., Beyranvandzadeh, B. & Hoseinian Rad, A. (2026). Analysis of factors affecting urban tourism development with a futures research approach Case study: Delfan. *Journal of Sustainable Urban & Regional Development Studies (JSURDS)*. https://www.srds.ir/article_219396.html?lang=en [In Persian]
- Bayramzadeh, N., Mousavi, M. N. (2024). Investigating the Relationship Between Development and Resource Allocation in the Creation of New Human Settlements During the Years 2011 to 2021 (Case Study: Iran). *Journal of Geography and Environmental Studies*, 13(49), 120-139. <https://sanad.iau.ir/Journal/ges/Article/1107624> [In Persian]
- Behzadi, S., Rahnama, M. R., Javan, J. & Anabestani, A. A. (2018). Identifying key factors affecting tourism development with a foresight approach (Case Study: Yazd Province). *Journal of Arid Regions Geographic Studies*, 9(33), 37-52. https://jargs.hsu.ac.ir/article_161475.html?lang=en [In Persian]
- Dadazade- Silabi, P., & Ahmadifard, N. (2019). Determine the Key Factors of Tourism Development Based on Future Research Approach (Case Study: Mazandaran Province). *Geography and Environmental Sustainability*, 9(1), 73-89. <https://doi.org/10.22126/ges.2019.1064> [In Persian]
- Doulabi, P., Eshtrati, P., & Motalebi, M. (2021). An investigation of the Factors Affecting Iranian Tourism Development. *Journal of Tourism Planning and Development*, 10(36), 269-287. <https://doi.org/10.22080/jtpd.2021.18113.3218> [In Persian]
- Imani, B. & Hamid Naneh Karan, O. (2023). Identifying drivers influencing rural tourism with a future research approach (case study: villages of Nir County). *Rural Development Strategies*, 10(4), 412-427. doi: 10.22048/rdsj.2023.334669.2009 [In Persian]
- Izady, H. & Baghbanmanesh, B. (2025). Synthesis Research on the Factors and Drivers of Tourism Development with a Futures Studies Approach in Iran. *Journal of Tourism and Development*, 14(2), 36-62. doi: <https://doi.org/10.22034/jtd.2024.393275.2851> [In Persian]

- Javan, F., Hojjat, S. and Seyfizadeh, M. (2021). Analysis of the effective propellants of tourism development in Rasht metropolis based on future studies approach. *Program and Development Research*, 2(2), 161-186. <https://doi.org/10.22034/pbr.2021.138467> [In Persian]
- Komasi, H., Jamini, D., Hashemkhani Zolfani, S., Sadeghi, H., & Cavallaro, F. (2025). Evaluating the impacts of humanitarian crises on sustainable tourism with a futures studies approach. *Environ. Dev. Sustain.*, 1–37. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10668-025-06109-3>
- Lavaredas, A., Campos, F., Almeida, G. G. F., Dias, F., & Almeida, P. (2025). Sustainable development goals in tourism research. *Discover Sustainability*, 6(1), 1–17. <https://link.springer.com/article/10.1007/s43621-025-01587-x>
- Mahdian Bahnamiry, M. & taghvaei, M. (2023). Analysis of key drivers affecting the development of creative tourism with a futuristic approach Case study: Golestan province. *Human Geography Research*, 55(1), 105-114. <https://doi.org/10.22059/jhgr.2022.334116.1008415> [In Persian]
- Mahmoudi, N., Masoumi, M., & Samadzade, R. (2025). Futures Study of Tourism Industry Development Using Cross-Effects Matrix Technique (Case Study: Meshkinshahr City). *Geography and Human Relationships*. https://www.gahr.ir/article_217582.html?lang=en [In Persian]
- Mehrabi, M., Ansari, M., & Rafiean, M. (2023). Future study of the historical context of Yazd city based on the drivers of world heritage sustainability. *Motaleate Shahri*, 12(46), 89-102 <https://doi.org/10.34785/J011.2022.012> [In Persian]
- Mousavi, M. N., Shirazi, S. A., Nasar-u.-Minallah, M., & Bayramzadeh, N. (2025). Introducing the Mousavi Primate City Index for Iran's Urban System assessment. *GEOGRAPHY, ENVIRONMENT, SUSTAINABILITY*, 18(1), 44–53. <https://doi.org/10.24057/2071-9388-2025-3218>
- Mousavi, M., & Bayramzadeh, N. (2024). Spatial analysis of the trend of regional inequalities in Iran. *Scientific- Research Quarterly of Geographical Data (SEPEHR)*, 33(131), 105-125. doi: 10.22131/sepehr.2024.2017054.3039 [In Persian]
- Nadi, M. B., & Rafieian, M. (2022). Identifying the Key Drivers Affecting Tourism Development with the Foresight Approach (Case study: Golden Tourism Triangle of Isfahan, Fars, Yazd). *Journal of Tourism Planning and Development*, 11(43), 27-48. <https://doi.org/10.22080/jtpd.2022.23314.3676> [In Persian]
- Nematpour, M., Khodadadi, M., & Rezaei, N. (2020). Systematic analysis of development in Iran's tourism market in the form of future study: A new method of strategic planning. *Futures*, 125, 102650. <https://doi.org/10.1016/j.futures.2020.102650>
- Oraki, P., & rezaei, M. R. (2023). Studying the effect of tourism development on the happiness of tourists in Yazd city with Happy City. *Journal of Tourism Planning and Development*, 12(46), 195-226. https://tourismpd.journals.umz.ac.ir/article_4433.html?lang=en [In Persian]
- Rahimi, A., Rezaei, M. R. & Pashapour, H. (2024). Future Studies of trends affecting the development of tourism in Iran in the Post-Corona era. *Human Geography Research*, 56(1), 47-62. https://jhgr.ut.ac.ir/article_88639.html?lang=en [In Persian]
- Rasoli, N., Mousavi, M., & Houshyar, H. (2020). Explaining Creative Tourism in the City Of Urmia with a Foresight Approach. *Urban Planning Knowledge*, 4(4), 101-116. <https://doi.org/10.22124/upk.2020.15374.1371> [In Persian]
- Sadeghi, M., Hafez-Rezazadeh, M., Karimian-Bostani, M. (2022). Future research of urban tourism development (case example: Ardabil city. *Journal of Geographical Studies of Mountainous Areas*, 3(10), 167-190. https://gsma.lu.ac.ir/article_707903.html?lang=fa [In Persian]
- Safaipour, M., & Alibakhshi, A. (2025). Codification of effective stimuli for the tourism situation in Ahvaz city with a futuristic approach. *JFCV*, 5(4), 105-119. <http://jvcf.ir/article-1-314-fa.html> [In Persian]
- Sheikhi, H. & Dinarundnejad, S. (2024). Identification and Analysis of Effective Factors on the Development of Tourism with a Future Research Approach (Case Study: Shush City). *Geography and Territorial Spatial Arrangement*, 14(50), 123-148. <https://doi.org/10.22111/gaij.2024.44864.3097> [In Persian]
- Soltani, N., Mousavi, M. N. & Sharifi, B. (2015). Strategic Planning for Tourism Development in Urmia. *Journal of Urban Social Geography*, 2(1), 79-98. <https://doi.org/10.22103/juas.2015.1791> [In Persian]
- Vujko, A., Knežević, M., & Arsić, M. (2025). The Future Is in Sustainable Urban Tourism: Technological Innovations, Emerging Mobility Systems and Their Role in Shaping Smart Cities. *Urban Science*, 9(5), 169. <https://doi.org/10.3390/urbansci9050169>
- Yasouri, M., & Esmaeili, S. (2023). Identifying and explaining the driving factors affecting tourism development with future studies approach (Case study: Anzali Trade-Industrial Free Zone). *Journal of Iran Futures Studies*, 8(1), 222-253. <https://doi.org/10.30479/jfs.2023.17629.1421> [In Persian]
- Yu, K., & Gao, H. (2023). Sustainable development, eco-tourism carrying capacity and fuzzy algorithm-a study on Kanas in Belt and Road. *Scientific Reports*, 13(1), 1-14. <https://doi.org/10.1038/s41598-023-41961-1>
- Zare Ashkezari, S., M., Saghaei, M., Mousavi, M., N., & Mokhtari Malekabadi, R. (2016). Analysis of the Role of Cultural Heritage Attractions in Development of Urban Tourism in Central Iran)Case Study: Yazd City(. *Human Geography Research*, 48(3), 407-427. <https://doi.org/10.22059/jhgr.2016.51742> [In Persian]



COPYRIGHTS



© Authors retain the copyright and full publishing rights. This is an open access article under the CC BY-NC license:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

Publisher: Urmia University.